

kunnen begrijpen, moet intussen worden ingegaan op bepaalde verwickelingen die zich gedurende de jaren voor 1742 voordeden in het kerkelijke en godsdienstige leven in en rond Rotterdam. Het betreft hier enerzijds de problemen rond de heruitgave van het boekje van Jan Willemsz. Eswijler (1633-1719), en anderzijds in het verlengde daarvan het vroege optreden van de Kralingse predikant Theodorus van der Groe (1705-1784).

Het boekje *Zielseenzame Meditatiën* van Eswijler (in leven binnenvader van het Burgerweeshuis te Hoorn) was na de eerste uitgave in 1685 spoedig uitverkocht. In 1734 zorgde de piëtistische Rotterdamse boekdrukker Hendrik van Pelt (ca. 1704-1773) voor een herdruk, welke bij die gelegenheid door zijn stadgenoot Jacobus Boutkan (1687-1759) in de samenspraakvorm was gegoten. De gretige aftrek ervan — volgens Ypey werd het werkje ‘van minkundigen, voornaamlijk in Rotterdam, met groote stichting gelezen, en zeer gewaardeerd’³¹⁾ — maakte spoedig een tweede en zelfs derde oplage noodzakelijk, maar was voor de officiële theologenwereld reden tot groeiende bezorgdheid. Daar vond men de inhoud van het boekje ronduit gevaarlijk voor de praktijk van het gemeentelieven, omdat er sprake zou zijn van ongezonde mystiek en lijdelijkheid, die voortkwam uit een onjuiste visie op de verhouding tussen wet en evangelie, tussen verstandelijke en ‘bevindelijke’ geloofsbeleving, oftewel tussen ‘letterkennis’ en ‘geestelijke kennis’. Uiteindelijk kwam het in 1738 zover dat de classis Schieland de in 1734 onvoorzichtigerwijs gegeven approbatie van Eswijlers boekje weer introk. In Rotterdam, waar zowel Van Pelt als Boutkan werden gecensureerd en een conflict binnen de kerkeraad onvermijdelijk was, laaiden de spanningen daarna zo hoog op dat in 1740 een algemeen spreekverbod over het boekje door de magistraat noodzakelijk was om de rust binnen de gemeente te laten terugkeren³²⁾.

Intussen beijverden de ‘Eswijlerianen’, zoals de sympathisanten van het boekje werden genoemd, zich om de rechtzinnigheid van de *Zielseenzame Meditatiën* tegenover het zich moderniserende denken in kerk en theologie te verdedigen. Eén van de opvallendste resultaten van die inspanningen was wel het driedelige werk *De oude orthodoxe leer der ware gereformeerde kerke* dat in 1739 en 1740 bij Hendrik van Pelt en Adrianus Douci te Rotterdam van de pers rolde. De uitgave van dit werk geschiedde op naam van een viertal Rotterdamse kooplieden, maar tijdgenoten vermoedden reeds een andere hand achter deze studie. Recent onderzoek heeft nu aannemelijk gemaakt, dat die auteur niemand